

# Trendy rozwojowe rolnictwa i obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego

## Rolnictwo

1. Szeroko rozumiana globalizacja, w tym zwłaszcza oddziaływanie na sektor rolny koncernów żywnościowych o zasięgu globalnym, skutkowało procesami koncentracji w rolnictwie. Koncentracja ta dotyczyła gruntów, produkcji oraz kapitału. W jej wyniku powstawały silne ekonomicznie, wysokotowarowe gospodarstwa, produkujące zboża, w tym pszenicę i kukurydzę oraz rzepak. Wprowadzone regulacje prawne, dotyczące sprzedaży gruntów rolnych, ograniczyły w znaczny sposób zwiększanie się w przyszłości liczby gospodarstw dużych, wysokotowarowych. Dlatego koncentracja gruntów i produkcji odbywa się poprzez procesy integracji poziomej oraz dzierżawiania. Dotyczy to przede wszystkim gospodarstw zlokalizowanych w rejonach o najkorzystniejszych warunkach klimatyczno-glebowych. Ponadto znacząco powiększony poziom usprzętowania gospodarstw jest istotnym czynnikiem wymuszającym koncentrację gruntów.
2. Wzrost znaczenia integracji poziomej oraz dzierżawy rolniczej, jako dróg umożliwiających koncentrację gruntów rolnych do produkcji.
3. Niepokojącym zjawiskiem jest nasilenie przekazywania gruntów rolnych najlepszych klas bonitacyjnych na cele nierolnicze oraz spadek powierzchni TUZ na terenach cennych przyrodniczo, obszarach zalewowych oraz zagrożonych erozją.
4. Dolnośląskie pozostanie regionem o dominującej roli produkcji roślinnej (zboża, rzepak), jednak wymogi nowego systemu dopłat bezpośrednich (dywersyfikacji upraw) spowodują, że w gospodarstwach o większych areałach gruntów ornych, do struktury zasiewów zostaną wprowadzone strączkowe oraz inne rośliny użytkowe. Wydatnie wpłynie to na racjonalność użytkowania ziemi rolniczej. Duże i rosnące znaczenie w rolnictwie regionu ma produkcja nasienna.
5. Wzrastający popyt na mięso wołowe wysokiej jakości, zwłaszcza na rynkach zagranicznych, stwarza podstawy do odbudowy pogłównia i wykorzystania baz paszowych z TUZ, na terenach sudeckich. Jest to możliwe pod warunkiem powstawania niezbędnej infrastruktury oraz rozwoju grup producentów na wzór grupy Wołowina Sudecka. Na wzrost popytu na ten produkt będzie miał wpływ rozwój sektora uzdrowiskowego.
6. Przemiany strukturalne i własnościowe, a także te związane z dostosowaniem się rolnictwa dolnośląskiego do wymogów WPR oraz niska opłacalność produkcji spowodowały, że możliwości rozwoju chowu i hodowli bydła mlecznego są znikome. Dotyczy to także hodowli trzody chlewnej.
7. Dolnośląskie ma potencjalne warunki do rozwoju hodowli owiec w typie mięsnym. Sprzyjać temu będą tendencje w zakresie żywienia, preferencje spożywania mięsa o wysokich walorach dietetycznych. Będzie to możliwe przy zwiększeniu liczby ubojów na terenie województwa. Także wzrost znaczenia produktów regionalnych i lokalnych na rynkach produktów żywnościowych daje szansę na produkcję regionalnych serów wytwarzanych z mleka owczego.

8. Rozwój produkcji drobiarskiej w regionie wymaga zainwestowania w zakłady zajmujące się ubojem i przetwórstwem jaj. Będzie to możliwe poprzez powstanie nowych i umocnienie istniejących grup producenckich, a także powiązań klastrowych. Rozwojowi tej produkcji sprzyja wysoki potencjał produkcji pasz dla drobiu.
9. Warunki naturalne, a także wzrost zainteresowania konsumentów i spożywanie większej ilości ryb, sprzyjają rozwojowi tej produkcji. Narażona jest ona jednak na ryzyko klimatyczne i przyrodnicze (wysokość temperatury, niedobory wody, potęgujące się choroby ryb). Rozwój tej produkcji jest możliwy, gdy gospodarstwa rybackie będą dywersyfikować działalność (produkcja ryb, przetwórstwo, gastronomia, turystyka). Rozwój produkcji rybackiej będzie rósł wraz ze zmianą profilu konsumenta, nastawionego nie tylko na zdrowe żywienie, ale również na aktywny tryb życia i spędzanie czasu wolnego na terenach atrakcyjnych przyrodniczo.
10. Wysoki potencjał klimatyczno-glebowy regionu daje podstawy rozwoju produkcji ogrodniczej, a zwłaszcza produkcji sadowniczej. Dolny Śląsk może się specjalizować w produkcji nasadzeń sadowniczych ciepłolubnych, a zwłaszcza w produkcji winiarskiej. Wymogi zdrowej diety są także podstawą do prognozowania rozwoju produkcji warzyw oraz produkcji zielarskiej i pszczelarskiej.
11. Rosnąca świadomość konsumentów żywności oraz zainteresowania, w jaki sposób żywność jest produkowana, daje szansę na rozwój Rolnictwa Wspieranego przez Społeczność. W tej formie rolnictwa mogą w przyszłości funkcjonować małe i średnie gospodarstwa rolne, nastawione na technologie tradycyjne i przyjazne środowisku naturalnemu (gospodarstwa ekologiczne), zwłaszcza te zlokalizowane wokół dużych aglomeracji miejskich.
12. Obowiązujące regulacje prawne sprzyjają sprzedaży bezpośredniej przez rolników i budowie lokalnych rynków produktów żywnościowych. Krótkie łańcuchy dostaw wzmacniają rolnictwo w tworzeniu wartości dodanej i jego siły ekonomicznej. Bariery ich rozwoju są regulacje w zakresie wymogów sanitarno-weterynaryjnych.
13. Perspektywy rozwoju mają drobne zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego – małe przetwórstwo owocowo-warzywne, piwowarnie, zakłady produkujące niskoprocentowe alkohole (cydr), serowarnie, firmy produkujące na bazie ziół itp. Funkcjonowanie takich zakładów w przyszłości zależy od ich powiązania z lokalną turystyką. Tendencje rynkowe wskazują na to, że małe i średnie firmy mogą poszukiwać potencjałów rozwojowych w przetwórstwie gryki, orkisz oraz soi. Pewien potencjał tkwi także w przetwórstwie dziczyzny oraz runa leśnego.
14. Rozwój zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego będzie możliwy poprzez tworzenie innowacyjnych rozwiązań sieciowych (klastry, kooperatywy spożywcze), nastawionych na wytwarzanie żywności trzeciej generacji (żywności funkcjonalnej, suplementów diety). Takie ukierunkowanie rolnictwa powinno stać się inteligentną specjalizacją regionu dolnośląskiego.
15. Na rozwój sektora rolniczego regionu wpływ będzie miała realizacja programu „Dolny Śląsk Zielona Dolina Żywności i Zdrowia”, przyjętego przez władze samorządowe w 2017 roku.

## Obszary wiejskie

1. Obszary wiejskie na Dolnym Śląsku są silnie zróżnicowane, zarówno pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak również wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną.
2. Poziom nasycenia infrastrukturą techniczną i społeczną jest relatywnie wysoki na obszarach wiejskich, zlokalizowanych wokół wiodących aglomeracji miejskich i niski na obszarach peryferyjnych. Jednocześnie dominacja neoliberalnego modelu rozwoju doprowadziła do pogłębienia istniejących różnic i negatywnie wpłynęła na ich spójność.
3. W ciągu ostatniej dekady pogłębiła się polaryzacja obszarów wiejskich w zakresie zasobności budżetów lokalnych. Gminy oddalone od głównych ośrodków miejskich dysponują niższymi dochodami, co przekłada się na ich mniejsze możliwości inwestycyjne. W rezultacie zmniejsza się ich atrakcyjność, jako miejsca do życia i prowadzenia działalności gospodarczej.

4. Na obszarach wiejskich Dolnego Śląska zachodzi proces starzenia się społeczeństwa, jednak jego dynamika jest niższa niż w miastach. Równocześnie można spodziewać się pozytywnego wpływu Programu Rodzina 500+ na przyrost naturalny na tych obszarach.
5. Na peryferyjnych obszarach wiejskich można zaobserwować odpływ młodych, wykształconych ludzi „wysysanych” przez wiodące ośrodki wzrostu. Utrzymanie się tego trendu może negatywnie wpłynąć na kształtowanie się lokalnego rynku pracy i stanowić istotną barierę dla ich wielofunkcyjnego rozwoju.
6. Trwały rozwój obszarów wiejskich wymaga wzmocnienia ich spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Obszary wiejskie powinny dążyć do rozwoju wielofunkcyjnego. W tym celu należy rozwijać branże komplementarne dla rolnictwa i związane z lokalnymi zasobami, m.in. usługi agroturystyczne oraz tradycyjne rzemiosło.
7. Potencjał obszarów wiejskich Dolnego Śląska sprawia, że należy spodziewać się dalszego rozwoju agroturystyki oraz dynamicznego rozwoju ekoturystyki. Ekoturystyka jako produkt „Premium”, powinna stać się wizytówką gmin zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo.
8. Na obszarach wiejskich zlokalizowanych wokół największych aglomeracji miejskich postępuje proces niekontrolowanego napływu ludności, połączony z rozwojem branż niezwiązanych z rolnictwem. W rezultacie należy spodziewać się wzmożonej presji zmierzającej do wyłączenia gruntów z produkcji rolnej i przeznaczania ich na cele pozarolnicze (np. mieszkaniowe). W rezultacie następuje zanik tradycyjnych funkcji wiejskich oraz więzi międzyludzkich. Konieczne jest zatem równoważenie rozwoju tych obszarów, połączone z integracją mieszkańców.
9. Trwały rozwój obszarów wiejskich wymaga dalszych inwestycji w rozwój „twardej” infrastruktury technicznej i społecznej oraz inwestycji „miękkich”, zmierzających do budowy i wzmocnienia kapitału ludzkiego i społecznego.
10. Realizowane dotychczas na obszarach wiejskich działania, zwłaszcza w ramach Regionalnego Programu Odnowy Wsi, uwidocznily rolę lokalnych liderów, jako inicjatorów zmian. W następnych latach należy spodziewać się wzrostu zaangażowania lokalnych społeczności w rozwój obszarów wiejskich. Dynamizacja niniejszego procesu wymaga dalszego kształcenia miejscowych liderów.
11. Na obszarach wiejskich nasilają się działania skutkujące stopniowym zanikaniem tradycyjnego układu ruralistycznego oraz zaburzeniem ładu przestrzennego. Jednocześnie postępuje degradacja obiektów zabytkowych, zlokalizowanych na obszarach wiejskich, co skutkuje nie tylko obniżeniem estetyki wsi, ale również negatywnie wpływa na jakość życia mieszkańców.